



# דף שבועי

בס"ד

פרשת שלח, תשפ"ו, מספר 1671

## מצב הרוח עמיהוד סלומון

"שלא שלחם רק לחזק לב יהושע והעם כשישמעו שנפלה אימת ישראל עליהם וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם".

לאור זאת הרלב"ג מפרש את הכתוב: "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִן הַשְּׁטִים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מֵרְגְלֵי חָרָשׁ" (יה' ב:א). לדבריו, המילה "חרש" מתפרשת כאן במשמעות של מחשבה, בדומה ל"אל תחרש על רֵעֶךָ רָעָה" (מש' ג:כט) או "חֲרָשֵׁי אֲנֹן" (אי' ד:ח). תפקיד המרגלים היה לתהות על קנקנם של יושבי הארץ, לבדוק את הלך מחשבתם ואת מצב רוחם: רצה לומר שיחקרו אם נפלה אימת ישראל עליהם ואם נמוגו מפניהם, כי בזה יתחזק מאד לב אנשי המלחמה.

הרלב"ג מביא לכך ראייה מאופי הפעולה: ולזה תמצא שהם לא רגלו הארץ ואת יריחו כי אם בזה האופן, לפי שכבר באו שם בלילה ובלילה בעצמה יצאו משם, אחר שנתפרסם להם על פי רחב מחשבת הארץ, ושכבר נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם. וזאת הייתה גם כן תשובתם ליהושע, אמרו: "כִּי נִתַּן ה' בְּיַדְנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגְוָה כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ" (יה' ב:כד).

ואכן, רחב תיארה בפני המרגלים את האימה שאחזה באנשי יריחו: "וַיִּנְשָׁמְעוּ וַיִּמָּס לִבָּבָנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם" (יה' ב:יא). דבריה היו אמת לאמתה, כפי שמתברר לקראת היציאה לקרב: "וַיְהִי כִשְׁמַע כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי... וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי... וַיִּמָּס לִבָּבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם ה:א).

יוצא, אפוא, שבריגול הראשון סבל עם ישראל מדימוי עצמי נמוך. הם ראו בדמיונם את יושבי הארץ כדמויות מפחידות ועל-אנושיות (אנשי מידות, נפילים, בני ענק). לעומת זאת, בריגול השני מתגלה כי היוצרות התהפכו: כעת היו אלה יושבי הארץ שהפכו את בני ישראל לדמויות אימתניות. לפני ארבעים שנה הם פגשו בארץ כנען "ענקים" מהאגדות, והפעם הם מגלים, מפי רחב, שהם עצמם הפכו להיות הגיבורים מטילי האימה מהאגדות.

מעתה ניתן לומר: 'ונהי בעיניהם כענקים'; יושבי יריחו נכנעו עוד בטרם החל הקרב ובטרם

במרכז פרשתנו עומד חטא המרגלים. אירוע זה הסתיים בעונש חמור שהוטל על המרגלים ועל העם שהאמין להם: דור יוצאי מצרים לא זכה להיכנס לארץ המובטחת.

המניע המרכזי לחטא המרגלים היה הפחד, שמקורו בדימוי עצמי נמוך.

בתיאור הענקים שראו בארץ כנען, העידו המרגלים: "וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם" (במ' יג:לג). מדוע הוסיפו המרגלים "וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים"? הרי כדי לתאר את עוצמתם של הענקים, די היה לציין כי בעיני הענקים נראינו כחגבים. אלא שפיהם ענה בהם: מדוע היינו בעיניהם כחגבים? משום שהיינו כחגבים בעינינו אנו. יחסו של האדם אל עצמו משליך באופן ישיר על יחסו של האחרים כלפיו; הדימוי העצמי מקרין החוצה והופך גם לדימוי חברתי.

כהנגדה לפרשה זו ניצבת פרשיית ריגול אחרת, הנקראת בהפטרה; פרשיית הריגול ביריחו. בשונה ממשנה, ששלח שנים עשר מרגלים ובהם יהושע, בריגול של יריחו יהושע הוא השולח, והוא בוחר לשלוח שני מרגלים בלבד. ייתכן שיש כאן הפקת לקחים: בעבר נמצאו רק שני צדיקים (יהושע וכלב) מתוך השנים עשר, ולכן הפעם נשלחו רק שניים.

משימת הריגול ביריחו הסתיימה בהצלחה. המרגלים חזרו ובפיהם בשורה טובה: "כִּי נִתַּן ה' בְּיַדְנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגְוָה כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ" (יה' ב:כד), ואכן יריחו נפלה בידיהם. עם זאת, יש לשים לב לפרט תמוה: המרגלים ביריחו נחשפו מייד עם הגעתם, ונזקקו לעזרתה של אישה מקומית, רחב, כדי להינצל. אם כן, מדוע הם מכתירים את משימת הריגול כסיפור הצלחה?

הרלב"ג (יה' ב:א) מבאר שיהושע לא שלח את המרגלים כדי לאסוף מודיעין ביטחוני או תכסיסי מלחמה. תכלית שליחותם הייתה להפיח רוח קרב וביטחון עצמי במחנה ישראל לקראת הלחימה:

\* הרב עמיהוד סלומון הוא רב קהילת בית הכנסת המרכזי כפר גנים ב' פתח תקוה, מרצה לפילוסופיה יהודית ומחשבת ישראל.



כבר בעקבות הבכי הראשון של העם, הבין משה את עומק השבר. הוא הבין שגישה כזו תרחיק אותם מאוד מהארץ, וזו הסיבה לתגובתו החריפה. אם אין "רוח" וחוסן פנימי, אי אפשר להיכנס לארץ ישראל.

ייתכן שהאתגר של משה בהנהגתו היה ההתמודדות עם אותה "רוח" חסרה. עוד בתחילת שליחותו במצרים נאמר: "ולא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצָר רֹחַ וּמַעֲבָדָה קָשָׁה" (שמ' ו:ט).

יהושע, ממשיך דרכו, נבחר לתפקיד בדיוק בשל תכונה זו. הכתוב מדגיש חזור והדגש את ה"רוח" המאפיינת אותו: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו" (במ' כז:יח), וכן: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה" (דב' לד:ט). לא במקרה גם שותפו של יהושע, כלב בן יפונה, מתאפיין בתואר דומה בפרשתנו: "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו" (במ' יד:כד).

לסיכום: אומנם הקב"ה מעניק לעם ישראל את ארץ כנען, אך הזכייה בה דורשת פעולה אקטיבית ומאמץ אנושי. חטא המרגלים חושף שפל מורלי עמוק בעם, ועם מצב רוח ירוד ודימוי עצמי נמוך אין אפשרות לגייס את אומץ הלב הדרוש לכיבוש הארץ, והמשימה נידונה, אם כן, לכישלון.

עוד קודם לכן, לפני פרשתנו, זיהה משה את הליקוי ברוח העם וצפה את הסכנה הטמונה בו. יהושע וכלב, שנבחרו בזכות ה"רוח האחרת" שפעמה בהם, נדרשו להפיח רוח זו בעם כולו. ואכן, כארבעים שנה לאחר מכן, על גבול יריחו, אנו עדים לדור חדש המלא ברוח קרב, ביטחון ואמונה.

יהי רצון שתתקיים בנו נבואתו של ישעיהו לעתיד לבוא, המעלה על נס את עוצמת הרוח:

וְנָצַח חֹטֵר מִגִּזְעֵי יִשְׂרָאֵל וְנִצָּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה. וְנָחָה עָלָיו רֹחַ ה' רֹחַ חֲכָמָה וּבִינָה רֹחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רֹחַ דַּעַת וְיִרְאָת ה' (יש' יא:א-ב).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:  
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>  
 כתובת דוא"ל של הדף: [dafshv@mail.biu.ac.il](mailto:dafshv@mail.biu.ac.il)  
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן  
 יש לשמור על קדושת העלון

**עורך: ד"ר צבי שמעון**  
**עורכת לשון: רחל הכהן שיי**

1 החטאים היחידים של בני ישראל במדבר המלווים בבכי היו חטא המתאוונים ומיד אחריו חטא המרגלים. בפרשת בהעלותך: "והאספסוף אשר בקרבם התאוון תאוה וישבו ויבכו... וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהליו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע" (במ' יא:ד-י). ובפרשתנו: "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" (שם יד:א).

נורתה יריה אחת. לא בני ישראל נלחמו על יריחו, אלא הדימוי שלהם נלחם עבורם.

המסקנה העולה מחיבור הפרשה וההפטרה היא, שתוצאות המערכה תלויות בראש ובראשונה ברוח הקרב, במוטיבציה ובביטחון העצמי של הלוחמים. עתה נדפדף לאחור, אל הפרשה הקודמת – פרשת בהעלותך. בפרשה זו אנו נחשפים לחטאי המתאוונים והמתאוונים. תגובתו של משה לחטא התאוה חריפה במיוחד:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לְמָה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מִצִּיתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעָם הַזֶּה עָלַי. הֲאֵנֹכִי הִרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדִיתִּיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֵן אֶת הַיִּגְק... מֵאֵין לִי בְּשָׂר לְתֵת לְכָל הָעָם הַזֶּה... לֹא אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשַׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מְמֹנִי. וְאִם כֹּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי הֲרֹגֵנִי נָא הֲרֹג אִם מִצְּאִתִּי חֹן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֲרָאָה בְּרַעֲתִי (במ' יא:יא-טו).

מדוע מגיב משה בייאוש עמוק ובחריפות כזו?

התשובה לכך נעוצה, ככל הנראה, בהלך הרוח של העם.

כמה פסוקים קודם לכן אנו מוצאים ביקורת מרומזת: "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים" (שם י:לג). על כך דורשים חז"ל: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'" (שבת קטז ע"א), ובמדרש מובא הדימוי הקולע: "כתינוק הבורח מבית הספר" (שם, תוספות).

מייד לאחר מכן מופיע חטא המתאוונים: "ויהי העם כמתאוננים רע" (במ' יא:א). מה פירוש המילה "מתאוונים"? רש"י מסביר: "אין מתאוונים אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום". כלומר, העם שרוי בחוסר שביעות רצון, והוא מחפש תירוצים כדי להתלונן ולהתרחק.

בהמשך ישיר לכך פורץ חטא התאוה:

והאספסוף אשר בקרבם התאוון תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשׂר. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם... (שם ד:ה).

האם אכן אכלו דגים בחינם במצרים? לדברי חז"ל (ספרי במ' פז:א), מילה תמימה זו חושפת את המניע האמיתי, מעין "פליטת פה פרוידיאנית": "מה אני אומר חינם? חינם – מן המצוות!" מאחורי הטיעונים הקולניריים והמילים המשכנעות של האספסוף מסתתרת אמת שונה לחלוטין, שנפלטה ברגע של היסח הדעת: הרצון להשתחרר מעול המצוות – "חינם!".

משה מזהה בעיה שורשית ועמוקה כבר בחטאים הנזכרים בפרשת בהעלותך: חוסר מוטיבציה, דכדוך, תלונות שווא ובריחה ממתן תורה.